

BASCH LÓRÁNT :

TASS JÓZSEF

1894—1958.

Csak kevesen tudták, még kevesebben tudják ma, kit takart ez a név. Bíróársainak sejtelve nem volt arról, hogy a velük egy tanácsban ülő Éderer (utóbb Édervári) József verseket is ír, pláne a filiszter szemében még mindig gyanus *Nyugat*-ba. Az irodalom világában pedig csak annyit tudtak, hogy polgári foglalkozása egy pesti bírósághoz köti. Törvényszéki jegyzőként szerepelt Babits 1932-es antológiájában, amikor már bírása volt (később elnöke lett) a végrehajtások ügykörében végsőfokon ítélkező tanácsnak. Kettős életet élni, álarcot váltogatva : nem veszélytelen életforma. De neki sikerült megőrizni személyiségének egyensúlyát. Kiemelkedett jogásztársai közül : érzékeny életismeretével, — költőtársai sorában : a fegyelmezett gondolkodás erejével. Külleme után, angol embernek hihettük, kimért tartásával, fürkésző tekintetével, szenvtelennek látszó, kesernyés lényével.

Szlovákián (Trencsénben) született. Apja gimnáziumi tanár, ide-oda hanyódot az országban. Német nyelvvidéken (Temesvároton) nevelkedett. A fővárosban élte le életét. Urbánus volt; mégis telítve a magyar föld ízeivel, mintha a népből eredt volna.

Tízennyolc éves amikor első verse megjelent *A Hét*-ben. A szerkesztő szeme tüstént látta, mi lakozik a fiatal poétában. A világháború éveiben verseinek Kiss József gyakorta adott helyet. A proletár-forradalom idején a vörös *Uj Idők*-ben látjuk viszont, mint a *Himnusz*, — az *Oda egy elesett vörös katonához* költői eszközökben nem igénytelen költemények íróját. (Utóbbi csak kiszedetett, de terjesztésre már nem került ; most, legutóbb látott csak napvilágot egy katonai szaklapban, a *Szabad Hazánk*-ban). Hagyatéka ebből az időből más verseit is őrzi kiadatlanul — a Tanácsköztársaság irodalmának gyér emlékei között, figyelmet érdemlően.

A *Nyugat*-nál 1920-ban jelentkezik először. Osvát egyszerre három versét hozta (Ny. I. 563. o.), Földessy Gyula is felfigyelt rájuk. Babits Mihályt sejtette álneves szerzőjükben. Levélben üdvözölte ezúttal a vele Adyrról vitázó költőt. „A versek pompás átlábolásai, dantei erejű dikciója, divina commediás szavai és fordulatai és pátosza” — így írja — „nagy gyönyörűséggel töltenek el”. Ezek „hozták hozzá Babits költészetét igazán közel”. Valóban klasszicista veretűek és magasan szárnyalók, de nem mutattak affinitást a babitsi költészettel, mégcsak hatást sem. Földessy feltételezése — bár Babits tisztázta a félreértést — úgy látszik tovább él és még legutóbb is az ő „közlése”-ként olvasható Gulyás *Magyar Írók alnév-lexikon*-jában. „A munkás dalol” című merészhangú versét, mely a fehérterror első évében kelt, ki kell emeljem. A *Nyugat* egy év múlva közölte. (Ny. 1921. I. 224.) De a *Népszavából*, amely átvette, a cenzura az utolsó szakaszt törölte. (Ez így hangzott : „Am anyaszült, ki üdvözült — nem volt s nem lesz soha — Kezén örök bilincs zörög, — mig el nem ér oda, — hol a halál árnyéka vár — s az Úr ítél maga.”) E versével költője mintha búcsút is mondott volna a kötött metrumnak. Ezentúl éveken át csak szabad verset írt, mélyhangú, lüktető ritmusu, füstmilános szabad verseket.

Egyetlen verskötetete 1928-ban jelent meg : a *Szorítás kezét*. (Génius kiadás). A fiatal Illyés Gyula bírálta a *Nyugat*-ban (Ny. 1929. I. 138. o.), aki nem mulasztotta el, hogy szocialista költészetünk új jelenségeire ne hívja fel e folyóirat olvasóinak figyelmét. Tőle kérem kölcsön a „levert és kipellengérezett forradalomnak a földalatt továbbélő szellemét” tükröző e verseskötetről írott, költőjére a későbbiekben is változatlanul érvényes következő megállapításait : „Tass József magyarsága nemcsak mondanivalójából, verseinek emberi tartalmából tűnik ki ; verseinek hangja, maga az akcentus is eredendően magyar, de magyar mivoltában is újszerű, jelenbenélő, olyan, aminőt még más költőtől nem hallottunk.” Az „Arra megyek” kezdetéről pedig, hogy „legjobban nyilatkozik meg az újszerű szocialista szemlélet hazafisága, mely Tass József költészetének egyéniségét adja. Semmi hagyomány-, sem

múlt-tisztelet. Valami kuruckodó, eburafakó hanggal áramlik lírája”. Ez a kurucos hang, elemi szükségszerűséggel tör ki belőle későbbi verseiben is.

Osvát halála után évekig nem találkozunk nevével a *Nyugat*ban. A harmincas évek derekán ismét feltűnik. (1935. I. 199. o. három verssel, 1936. I. 257. o. A *virágok álma* c. Jammes-i színeket csillogtató költeménnyel). Utoljára 1941-ben (I. 162. o.).

Most rendbeszedett hagyatékából látjuk, nem múlt el esztendő, hogy ne írt volna jóegynéhány verset. Ne öntötte volna azokba búját, ne harsogta volna el haragját, ne csillanította volna fel bizakodását a szabadságot hozó jövőben. Akad köztük nem is egy, mely ma is kívánná a nyilvánosságot. A Lágymányos, ahol lakott, az épülő új városrész, munkásainak szomorú életével — a ránkényszerített háború, — az ostrom utáni, majd az újraépülő Buda — voltak versíró hangulatának elindítói, a fészkek, melyekből „fecske-szárnyain” távlatos magasságokig tudott emelkedni. Tiszta és pózmentes, hideg logikán épült, keményszavú líra. Ekkor már nem elégszik meg, hogy kilétét álnév mögé rejtse kíváncsi szemek elől. Szemérmesen és titokban *magának* ír csupán. Mégis reménységgel egy eljövendő kor megértésében. A felszabadulás nem váltotta valóra reménységeit. Hasztalan kopogtatott éveken át irodalmi szerkesztőseink ajtáin. Csak élete utolsó évében láthatta ismét nyomtatásban néhány versét (a *Kortárs*ban, az *Élet és Irodalom*ban), régit és újakat, betegségtől már-már elernyedő erejének fanyar temékeit.

Irodalomtörténeti kézikönyvekben, lexikonokban vagy antológiákban hiába keresnők Tass József nevét. Csak egyben olvashattuk, a *Magyar Mártírirók Antológiájában* (1946), emlékeztetőül azt a versét (a *Két szárny* címűt), melyet a *Nyugat*-antológia annakidején a *Fiatalköltők legszebb 100 verse* közé sorolt. Halottnak tudták életében.

Hatvannégyéves korában, 1958. április 19-én halt meg. Akinek élő irodalmunkban csak parányi tér jutott, némi elégtételt jelenthet, ha e kor irodalomtörténetének lapjain neve nem maradt emlékezés nélkül.